

Open brief aan leden van de Tweede Kamer

Laat mensen niet vastlopen tussen forensische zorg en maatschappelijke opvang

Een forensische indicatie is er wél, maar een passende plek ontbreekt. Dan belanden mensen tussen detentie, forensische zorg en maatschappelijke opvang, met alle risico's voor henzelf, gemeenten en de samenleving. In deze open brief roep ik de Tweede Kamer op om eindelijk heldere afspraken te maken over verantwoordelijkheid, bekostiging en overbruggingszorg bij uitstroom uit forensische zorg. De samenwerking tussen forensische zorg en gemeenten vraagt juist om continuïteit, en die staat nu onder druk.

Pieters' Pamflet

Geachte leden van de Tweede Kamer,

Soms legt één casus een veel groter probleem bloot. Dat geldt voor de situatie van een man van begin veertig die na detentie vrijkomt, met een geschiedenis van verslaving, schulden, instabiele huisvesting, een licht verstandelijke beperking en forse problemen in emotieregulatie. Voor hem is een forensische indicatie voor beschermd wonen afgegeven, juist om stabilisatie, toezicht, behandeling en het voorkomen van terugval te borgen. Maar doordat geen passende plek beschikbaar is, belandt hij niet in forensisch beschermd wonen, maar in de maatschappelijke opvang. Daarmee verschuift een rijksverantwoordelijkheid feitelijk naar de gemeente en naar een voorziening die daar niet voor bedoeld is.

Deze casus staat niet op zichzelf. Zij laat zien wat er gebeurt wanneer een formeel zorgkader wel bestaat, maar de feitelijke toegang stokt. De inwoner krijgt niet de ondersteuning die door rechter of forensisch kader noodzakelijk is geacht, de opvang moet improviseren met onvoldoende passende expertise, en de gemeente draait op voor kosten en risico's die in oorsprong niet bij haar horen. Dat is niet alleen bestuurlijk onzuiver, maar vooral schadelijk voor de inwoner én voor de veiligheid van de omgeving.

Waar het stelsel vastloopt

Binnen de Wmo is het uitgangspunt helder dat niemand tussen wal en schip mag vallen. De geactualiseerde handreiking landelijke toegankelijkheid beschermd wonen stelt dat gemeenten gezamenlijk verantwoordelijk zijn om die toegankelijkheid te borgen en dat het onwenselijk is dat inwoners worden afgewezen zonder dat duidelijk is waar zij wel terechtkunnen.[cite:1] Diezelfde handreiking bepaalt bovendien dat de gemeente van herkomst verantwoordelijk is voor het borgen van urgente en noodzakelijke ondersteuning in de periode dat iemand wacht op een plek voor beschermd wonen in een andere regio.

Juist daarom is de huidige situatie bij uitstroom uit forensische zorg zo problematisch. De handreiking erkent expliciet dat de overgang van forensische zorg naar Wmo praktische problemen oplevert en dat in 2026 nog wordt gewerkt aan een landelijke werkwijze voor bovenregionale plaatsing. Vooruitlopend daarop adviseert de VNG wel om de inzichten uit de handreiking te gebruiken voor personen die uitstromen uit forensische zorg, maar een scherp uitgewerkt en landelijk gedragen arrangement voor verantwoordelijkheden en bekostiging ontbreekt nog.

Het gevolg is een bestuurlijke grijze zone. Gemeenten kunnen vaak niet zomaar een regulier Wmo-traject inzetten als een forensische titel voorliggend is, terwijl het Rijk of de ketenpartners in de forensische zorg niet tijdig een passende plek realiseren. Dan ontstaat een feitelijke overname door maatschappelijke opvang of gemeentelijke voorzieningen, zonder heldere compensatie, zonder passende expertise en zonder sluitende afspraken over casusregie.

Wat andere stelsels al beter regelen

Opvallend is dat in de Wlz de verantwoordelijkheden rond overbruggingszorg veel scherper zijn uitgewerkt. In de beslisboom over overbruggingszorg en wachtlijstbeheer staat centraal dat ondersteuning zonder gaten moet doorlopen zodra duidelijk is dat passende Wlz-zorg nog niet feitelijk kan starten. Daarbij wordt expliciet benoemd dat tijdelijke voortzetting van Wmo- of Jeugdwetondersteuning financieel ten laste van de Wlz komt, en dat regionale afspraken nodig zijn over verrekening, gegevensuitwisseling en casusregie.

Die lijn is belangrijk, omdat zij een helder principe bevestigt: als een ander stelsel verantwoordelijk is voor het vervolgtraject, dan hoort ook de overbruggingsfase binnen dat stelsel belegd en bekostigd te zijn. Gemeenten kunnen praktisch tijdelijk iets opvangen, maar zouden niet structureel de financiële en inhoudelijke gevolgen moeten dragen van wachttijden elders in het systeem.

Precies die helderheid ontbreekt nu bij forensisch beschermd wonen. Terwijl het plaatsingsbeleid forensische zorg uitgaat van passende, bereikbare en tijdige zorg en ook spreekt over overbruggingszorg of een tijdelijke second best-oplossing als optimale plaatsing niet lukt, zien gemeenten in de praktijk nog steeds dat inwoners langdurig in de maatschappelijke opvang terechtkomen.

Waarom dit ook een rechtsstatelijk probleem is

Wanneer een rechterlijk of forensisch kader vaststelt welke ondersteuning nodig is, mag het niet zo zijn dat de daadwerkelijke uitvoering stilvalt op capaciteit of bestuurlijke onduidelijkheid. De Nationale ombudsman benadrukt in de behoorlijkheidswijzer dat de overheid betrouwbaar, betrokken en oplossingsgericht moet handelen, zeker wanneer burgers in een kwetsbare positie afhankelijk zijn van meerdere instanties.

Juist in deze situaties raakt de inwoner klem tussen systemen. Op papier is er een passende route, maar in de uitvoering ontstaat een wachtruimte zonder duidelijke eigenaar. Daarmee verschuift de vraag van ‘welke zorg is nodig?’ naar ‘wie durft de rekening en het risico te nemen?’. Dat is niet de logica die leidend mag zijn bij mensen met complexe problematiek, verhoogd terugvalrisico en een grote afhankelijkheid van publieke bescherming.

Daar komt bij dat maatschappelijke opvang een ander doel en een andere inrichting heeft dan forensisch beschermd wonen. De opvang kan tijdelijk stabiliseren, maar is niet ontworpen voor de combinatie van toezicht, behandeling en forensische expertise die juist bij deze doelgroep noodzakelijk is. Daardoor ontstaat risico op ontregeling, overlast, onveiligheidsbeleving bij anderen en uiteindelijk mogelijk recidive of verdere maatschappelijke uitval.

Wat nodig is

Deze open brief is een oproep om een duidelijke landelijke regeling te maken voor de fase tussen uitstroom uit detentie of forensische zorg en feitelijke plaatsing in IFZO-beschermd wonen. Die regeling zou ten minste vier elementen moeten bevatten.

1. Leg expliciet vast welke partij verantwoordelijk is voor het organiseren van passende overbruggingszorg zolang een forensische plek ontbreekt.
2. Leg vast dat de bekostiging van die overbruggingszorg niet stilzwijgend bij gemeenten en maatschappelijke opvang kan landen wanneer de forensische zorgketen niet tijdig levert.
3. Organiseer één herkenbaar punt van casusregie, zodat inwoner, reclassering, gemeente, aanbieder en opvang niet langs elkaar heen werken.
4. Zorg voor landelijke monitoring van wachttijden, noodplaatsingen in de opvang en kostenverschuiving naar gemeenten, zodat het probleem niet alleen in losse casussen zichtbaar wordt maar ook bestuurlijk aantoonbaar wordt gemaakt.

Daarnaast is het nodig dat de Kamer het kabinet bevraagt op de vraag waarom het ene domein wel expliciete afspraken kent over overbruggingszorg en bekostiging, terwijl die duidelijkheid bij forensische uitstroom nog onvoldoende is uitgewerkt. Zolang dat niet gebeurt, blijven gemeenten feitelijk het laatste vangnet voor stelseltekorten waar zij geen instrumentarium en geen budget voor hebben gekregen.

Een eenvoudige norm

De norm zou eenvoudig moeten zijn: als het Rijk of de forensische zorgketen verantwoordelijk is voor het vervolgtraject, dan is diezelfde keten ook verantwoordelijk voor een passende, tijdige en bekostigde overbrugging wanneer plaatsing vertraagt. Pas dan wordt voorkomen dat maatschappelijke opvang het afvoerputje wordt van wachttijden in een ander stelsel.

De vraag aan de Kamer is daarom niet om nóg een analyse te laten maken, maar om bestuurlijke helderheid af te dwingen. Niet omdat systemen daarom vragen, maar omdat mensen anders vastlopen tussen loketten, regels en financieringsstromen. En omdat de prijs daarvan uiteindelijk altijd hoger uitvalt: voor de inwoner, voor de opvang, voor gemeenten en voor de samenleving als geheel.